

Становище

от доц. д-р Калин Михайлов
от Софийския университет „Св. Климент Охридски“,
член на научното жури по конкурса за доцент по направление (2.1.) Филология,
научна специалност „Френска литература на XX и XXI век“,
обявен в „Държавен вестник“, бр. 24 от 17.05.2023 г.

Относно кандидатурата на гл. ас. д-р **Антоанета Валентинова РОБОВА**
от Софийския университет „Св. Климент Охридски“

Трябва първо да отбележа, че обикновено познавам малко по-добре кандидатите по подобни академични конкурси, в чиито журита приемам да участвам – имам предвид най-вече техния професионален път и основните посоки на най-важните им изследвания. В случая с кандидатурата на гл. ас. д-р Антоанета Робова ситуацията бе различна: запознах се с нея по повод на процедурата по нейния конкурс, когато имах удоволствието и да получа книгата ѝ, посветена на Ерик-Еманюел Шмит, с идея, че прочитането ѝ ще ми помогне да преценя дали бих се ангажирал с процедурата.

Съображенията ми да спомена това обстоятелство са следните:

-на читателя на въпросната книга не е необходимо много време, за да се убеди, че държи в ръце (или вижда на екрана на своя компютър) труд, написан от сериозен и опитен изследовател, който си е поставил ясни и прецизирани ясно изследователски цели;

-това означава, че за мен предизвикателствата, с които трябваше да се справя, се появиха по-късно, в периода, предшестваша написването на настоящото становище: 1) трябваше първо да се потопя в самото творчество („œuvre“) на Е.-Е. Шмит, което почти не познавах (позволявам си да прибегна до термина на Р. Коларов, използван съвсем уместно от А. Робова) и същевременно да преодолеем някои предубеждения, които имах по отношение на това творчество и неговия създател; те „виждаха“ в него преди всичко успешния писател, овладял необходимите маркетингови стратегии, за да привлече интереса на издателите (идея, която – както се оказа – е хрумвала, макар и като работна хипотеза, не само на моя критичен ум – вж. с. 19); 2) едва след това можех да се опитам както да преценя дали общият подход, използван от авторката на книгата, за да изследва

„основния корпус от анализирани творби“ на писателя (срв. с. 21–23, 282–284) би бил на висотата на задачата, която си е поставила, така и да прецени големината на нейните приноси в полето на изследванията, посветени на Е.-Е. Шмит.

След като приключи навлизането ми в творчеството на Е.-Е. Шмит, повече или по-малко направлявано от прочита на г-жа Рובה, не бе трудно да се убедя в две важни неща:

1) Трябваше да призная, че междуременно Шмит е „пораснал“ значително в моите очи, превръщайки се в автор, който е заслужил и все още заслужава вниманието, което му засвидетелстват почитателите на неговите книги; както и че тези книги посрещат екзистенциални нужди на съвременния читател, при това не само на принадлежащия към френскоезичното пространство.

2) Колкото до общия подход на А. Рובה, за който стана дума по-горе, установих, че подчертаният интерес на изследователката към „кръстопътищата“ на изкуствата, привличащи я отдавна, я прави не по-малко взискателен литературовед, успял да намери адекватен подход към артистичната продукция (вж. уговорката за „артист“ в бел. 18 на с. 21) на плодовит автор като Е.-Е. Шмит. Избирайки романи и сборници с разкази на Шмит, принадлежащи към вече споменатия „основен корпус от анализирани творби“, Рובה успява да обвърже аргументирано този избор с концепцията за *интермедиаалността*, която ще играе решаваща роля за разгръщането и надеждността на нейната работа. Базисните понятия, имащи отношение към тази концепция, с които изследователката ще си служи уместно в цялото изложение, са коментирани и уточнени във въведителната част на труда (с. 27–33), наред с добре познати термини от областта на интертекстуалността. В тази част А. Рובה извежда на сцената и различните *творчески фигури* при Шмит (сред тях композиторите и писателите ще имат първенстваваща роля), за да ни прикани да видим как писателят ще ги „завихри“, ако мога да се изразя така, в „кръговрата на изкуствата“ (вж. с. 23–26). Тези фигури, натоварени както с интермедиаална, така и с интертекстуална мисия (а нерядко и с автотекстуална) се оказват от ключова значение за всеки изследовател, който би се опитал да осветли по какви пътища поемат вдъхновението и изобретателността на един автор, чието творчество поне досега е подчинено на единен творчески импулс (вж. с. 32–33, 247).

Да преминем към някои от забележителните резултати, които г-жа Рובה е постигнала при изпълнението на амбициозния си проект.

По отношение на *макроструктурата* на труда може да се констатира, че:

1) Читателят на труда осъзнава незаобиколимата значимост на другите изкуства в повествователните творби на Е.-Е. Шмит, а също и на начина (едновременно неокласически и все пак оригинален), по който тези изкуства се проявяват в тях – повече или по-малко експлицитно. 2) Това осъзнаване му позволява да се издигне на по-високо равнище на разбиране и интерпретация, където може си даде добре сметка за съществуващите връзки на комплементарност между определени творби и персонажи, принадлежащи към разглеждания литературен корпус – закономерност, която иначе би могъл да пропусне; страниците, които д-р Рובהва посвещава на тематичните сходства и структурните симетрии между „Мечтателката от Остенде“ и „Двамата господа от Брюксел“ или между „Концерт в памет на един ангел“ и „Отмъщението на прошката“ свидетелстват за сложността на реципрочните и продуктивни връзки между тези сборници (вече белязани от дълбока степен на вътрешно единство), превръщащи ги в „тематични диптихи“ (с. 107). 3) Монографията успява да открие динамиката на творческия процес при Шмит, свързана с широк спектър от трудни въпроси, които не престават да го вълнуват като писател, надарен с любопитен, чувствителен и емпатичен дух, а също и като автор, който се смята за отговорен пред своята публика. Без да претендирам за изчерпателност, ще посоча най-важните от тях: въпросът за връзката и границите между художествената литература (и изкуството като цяло) и действителността; мястото на въображението в творческия процес, но също и в процеса на възприемане на произведението от читателите, който Шмит също смята за богат на творчески потенциал (А. Рובהва подчертава „практиката“ на Е.-Е. Шмит да „завършва големите си романи с въпрос“ – с. 245); за (не)възможното взаимодействие между автора (посредством неговите „аватари“) и героите му (които понякога, като Одет Тулмонд, са и страстни (по)читатели на някой от неговите двойници) в рамките на един въображаем свят; за незаменимата роля на майсторите в изкуството (които за Е.-Е. Шмит са станали „майстори“ и в живота); въпросът за значението на вярата и религиозните традиции в човешкия живот за един автор, който се стреми да достигне до широка съвременна аудитория и да я докосне, както и въпросът за мястото, което „се полага“ на рефлексията и саморефлексията – задължителните спътници на всеки писател, достоен за това име (и в двата случая изследователката взема предвид автобиографичните разкази, публикувани отделно от Шмит като разтърсващи свидетелства или пък приложени в края на книгите му под формата на „писателски дневници“ – с. 12, 34, 107, 133, 141, 276 и др.); въпросът за връзката между етиката и естетиката и, не на последно място, за литературата като терапевтично средство (с. 14, 23, 88, 92, 137, 278 и др.).

На равнището на *микроструктурата* на книгата, т.е. на конкретните анализи на една или друга творба на Шмит, ще се задоволя да изтъкна само някои по-ярки моменти: паралелът между „Мечтателката от Остенде“ на Шмит и „Мадам Бовари“ на Флобер, направен от изследователката, открива нов път за тълкуване на боваризма (с. 86-88); реминисценциите, присъстващи в разказа „Лоши четива“, са видени (и прочетени) във фантастична повествователна перспектива, подобна на създадената от Мопасан в неговия разказ „Орла“ (с. 93); ролята на литературния похват *mise en abyme* е анализирана много плодотворно по отношение на романа „Жената с огледалото“ (с. 176-178); впечатляваща е и способността на А. Робова да анализира необичайни форми на повествование като използваната от Шмит в романа му „Когато бях произведение на изкуството“ (с. 152-174). Тук е мястото да се отбележи, че във всички посочени случаи, както и в монографията като цяло, изследователката си служи с аналитични инструменти, съответстващи на поставената цел.

Що се отнася до *другите публикации* на д-р Робова, представени за конкурса, бих могъл да отбележа, че те са в съзвучие с очерталата се дотук „картина“, която успяват да разширят: 1) Тези публикации свидетелстват за дългогодишния и задълбочен интерес на кандидатката към проблемите, разгледани в монографията ѝ за Е.-Е. Шмит; 2) Освен Шмит сред изследваните автори са и други известни съвременни писатели като Милан Кундера, Ромен Гари, Амели Нотомб и др.; 3) Всички тези публикации говорят за изградена и солидна способност за научна работа, предполагаща, че изследването на избраните теми се извършва компетентно и информирано, с помощта на добра терминологична подготовка и, ако е необходимо, чрез черпене на специфична информация от различни области на човешкото знание; 4) Статиите, предложени от д-р Робова на нашето внимание, включват и важни допълнителни аспекти, свързани с взаимодействието между литературата и киното, литературата и визуалните изкуства изобщо (включително фотографията).

Заклучение

В българския литературен пейзаж Антоанета Робова лесно може да бъде припозната като убеден и убедителен популяризатор на многоликото и единно творчество на Е.-Е. Шмит. Но дори това да ѝ харесва и да изглежда отчасти неизбежно за всеки, който се е посветил на изграждането на мостове между една чужда култура и своята, трябва да се опитаме да видим в нея нещо повече, а именно *отличен специалист*

в областта на интермедиаалността. Впрочем тя не бива да се чувства самотна на това поле в България – други отдадени на своите занимания колеги като О. Ковачев работят на него от години. Бидейки част от едно международно критическо движение за интермедиаалността (срв. с. 28-32 от монографията), което открива нови хоризонти пред литературознанието, трудовете на д-р Рובהа са подчинени на общия импулс да направят съвременната литература по-четена, по-търсена и по-обичана.

Като прибавя към вече казаното и доброто впечатление, което правят останалите професионални дейности на г-жа Антоанета Рובהа, отразени в конкурсната документация, мога само категорично и убедено да подкрепя нейната кандидатура.

23.07.2023 г.

Подпис:

